

'Windows of opportunity'

Henk Gilhuis en Jeroen van Dijk

De invoering van de vernieuwde Tweede Fase in 2007/2008 leidde tot een sterke toename van het aantal eindexamenleerlingen Maatschappijwetenschappen. Sinds 2010 daalt hun aantal echter. Geen reden dus om achterover te leunen als docent Maatschappijwetenschappen. Het nieuwe eindexamenprogramma in 2016 biedt nieuwe kansen om Maatschappijwetenschappen onder de aandacht te brengen. Henk Gilhuis en Jeroen van Dijk onderzochten de overwegingen die een rol spelen om het vak al dan niet in te voeren.

In 2006, vóór de invoering van de vernieuwde Tweede Fase, volgden 5 procent van de havoleerlingen en 4 procent van de vwo-leerlingen het vak Maatschappijleer 2, de voorganger van Maatschappijwetenschappen. De invoering van de vernieuwde Tweede Fase in 2007/2008 gaf het vak een sterke impuls. Het aantal eindexamenleerlingen steeg spectaculair. Deze stijging ging vooral ten koste van Aardrijkskunde en Geschiedenis (zie figuur 1).

De daling die kort na de invoering intrad vraagt om nader onderzoek. Kwamen bepaalde verwachtingen van leerlingen niet uit? Hoewel de positie van Maatschappijwetenschappen nog steeds aanzienlijk beter is dan die van vóór

2007/2008, geven deze aantallen geen aanleiding om achterover te leunen. De aandacht van docenten zou derhalve niet alleen naar de invoering van het vak uit moeten gaan, maar - eenmaal ingevoerd - ook naar de consolidering ervan (zie figuur 2).

Wie niet waagt...

Geld en lesuren zijn op school per definitie schaars. Het is logisch dat schooldirecties niet over één nacht ijs gaan voor zij besluiten een nieuw keuzevak in te voeren. Schooldirecties staan voor continuïteit en mijden risico's. Een nieuw vak invoeren heeft gevolgen voor de formatie, de lestabel en voor andere vakken. Hoeveel leerlingen zullen het vak

kiezen? Kan het door de huidige docent worden gegeven of moet een nieuwe docent worden aangetrokken?

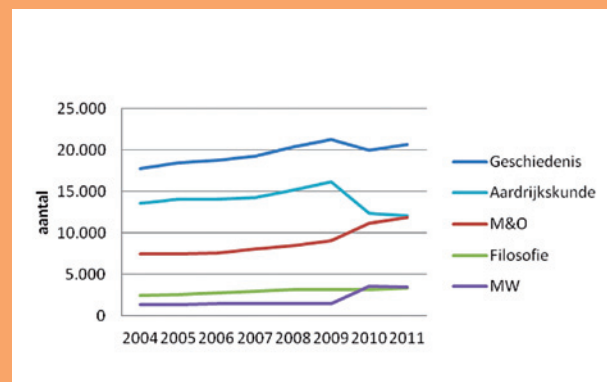
Een stelselwijziging zoals de invoering van de vernieuwde Tweede Fase blijkt een uitgelezen moment om Maatschappijwetenschappen in te voeren. Alle scholen moesten hun vakkenaanbod tegen het licht houden en nieuwe keuzen maken. Dat schiep kansen voor docenten Maatschappijleer met een goede staat van dienst. Invoering van Maatschappijwetenschappen was vooral te danken aan het initiatief van deze docenten. Van de docenten die betrokken waren bij de invoering van het vak noemt 80 procent eigen initiatief als doorslaggevende factor.

Figuur 1

Aantal eindexamenkandidaten Maatschappijwetenschappen (2004-2012)
Bron: Jaarrapportages Cito, bewerking Gilhuis en Van Dijk.

Figuur 2

Vwo-eindexamenkandidaten naar gammavak (2004-2011)
Bron: Jaarrapportages CITO, bewerking Gilhuis en Van Dijk.

Interviews met schooldirecties bevestigen dit. Directies zijn in de praktijk terughoudend om zelf het initiatief voor de invoering van een vak te nemen. Als zij daarentegen inspelen op een initiatief van docenten weten zij zich bij voorbaat verzekerd van draagvlak. Cruciaal is wel of de directie voldoende vertrouwen heeft in de expertise en het doorzettingsvermogen van de betrokken docent(en). Daarnaast hangt het uiteraard ook af van de financiële en organisatorische randvoorwaarden. Externe subsidies of interne *potjes* voor vernieuwing kunnen helpen, maar zijn niet doorslaggevend. Soms besluit een directie tot invoering van Maatschappijwetenschappen om een goede docent aan de school te binden, of werft een proactieve directie een maatschappijwetenschappendocent met de bedoeling dat deze (na verloop van tijd) de invoering van het vak op zich neemt. Vanuit het perspectief van de school is dit een investering in de kwaliteit van het onderwijsaanbod en van het onderwijzend personeel (zie figuur 3).

Baten van invoering

Van de docenten die betrokken waren bij de invoering is 80 procent van mening dat zowel de school, de leerlingen als zijzelf daar baat bij hebben gehad. Een van de docenten zegt: 'Ik vind het een erg leuk en spannend vak om te geven, het dwingt me om alert te zijn en om - nog meer dan bij Maatschappijleer - de actualiteit kritisch te volgen'. Leerlingen hebben vooral baat bij de uitbreiding van het aantal keuzemogelijkheden. Een deel kiest het vak als

vervanging voor een *moelijker* vak. Dit zou zich vertalen in hogere eindexamenscores voor leerlingen en school. Zowel de school als de leerling heeft hier belang bij. Docenten hebben vooral baat bij de uitbreiding van het aantal lesuren en bij de inhoudelijke verdieping. De mogelijkheid om aan meerdere jaarlagen les te geven zorgt ook voor meer afwisseling en geeft docenten meer voldoening. Uit ons onderzoek blijkt dat docenten Maatschappijwetenschappen doorgaans een grotere aanstelling hebben dan docenten die alleen Maatschappijleer geven. Daarnaast blijkt dat docenten Maatschappijwetenschappen meer leservaring hebben en minder vaak andere vakken naast hun eigen vak geven. Zij hebben ook een positiever beeld van de invloed van hun sectie op besluiten binnen de school. Vrouwen zijn ondervertegenwoordigd onder maatschappijwetenschappendocenten.

Motieven tegen invoering

De vraag waarom scholen Maatschappijwetenschappen niet invoeren is moeilijker te beantwoorden dan de vraag waarom wel. Een deel van de scholen heeft invoering nooit overwogen. Er is dan sprake van een *non decision*. In termen van het barrièremodel betreft het besluiten die de besluitvormingsarena nooit hebben bereikt. Eén derde van de scholen heeft weliswaar overwogen om Maatschappijwetenschappen in 2007/2008 in te voeren, maar zag hier om uiteenlopende redenen vanaf. Kostenoverwegingen en profilering worden vaak genoemd, gevolgd door

roostertechnische bezwaren en het niet beschikken over bevoegde docenten.

'Er was geen sectie Maatschappijleer. Er was één geschiedenisdocent die nog een paar uurtjes Maatschappijleer aan de mavo gaf.' (docent)

'Belangrijke factor op onze school is het grote aantal aangeboden vakken en de moeilijkheid om in de bovenbouw kloppende roosters te maken, wanneer leerlingen veel verschillende (keuze)vakken volgen.' (docent)

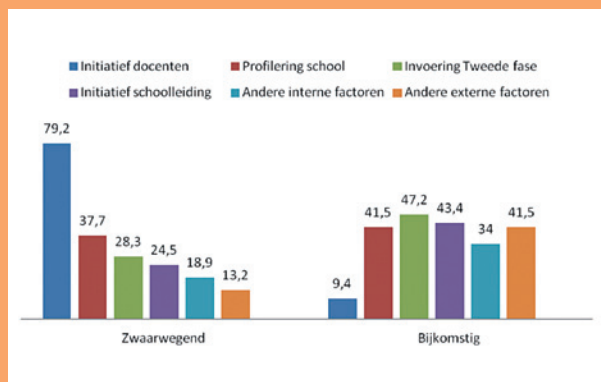
De meerderheid (86 procent) van docenten die geen Maatschappijwetenschappen doceren, meent dat leerlingen, de school en zij zelf baat zouden hebben bij de invoering van het vak. Er bestaat dus nog een grote onbeantwoorde vraag naar Maatschappijwetenschappen. De vooruitzichten voor invoering van het vak in de komende drie jaar wordt door 17 procent van de docenten positief ingeschat, 65 procent acht die kans gering. Zo stelt een docent dat 'De lessentabel nu vol zit en zal worden veranderd. Dat betekent dat er vakken zullen sneuvelen en niet erbij komen'.

'Vorig jaar hebben we een grote klap gehad als het gaat om de aanmelding. Dit heeft er wel voor gezorgd dat er het aanbod van vakken niet zal worden uitgebreid' (docent)

Nieuw eindexamenprogramma 2016

De voorbereidingen voor het nieuwe eindexamenprogramma Maatschap-

Figuur 3

Factoren en overwegingen bij de invoering van Maatschappijwetenschappen

Baten van de invoering van Maatschappijwetenschappen

Voor de school	Voor de leerling	Voor de docent
<ul style="list-style-type: none"> - Profilering - Hogere slagingspercentages 	<ul style="list-style-type: none"> - Doorstroomrelevantie vervolgonderwijs - Intrinsieke waarde van het vak - Uitbreiding keuzemogelijkheden 	<ul style="list-style-type: none"> - Intellectuele verdieping - Versterking van de sectie - Uitbreiding aantal lesuren - Variatie en werkplezier

pijwetenschappen zijn in volle gang. De verwachting is dat weinig scholen nog vóór 2016 het vak zullen invoeren. Het ligt voor de hand om tot 2016 te wachten, zodat leerlingen meteen met het nieuwe curriculum starten. Scholen die Maatschappijwetenschappen al aanbieden kunnen 2016 gebruiken om de interesse van docenten, directies en leerlingen te vernieuwen. Dit is geen overbodige luxe, want eenmaal ingevoerd vergt het vak ook onderhoud. Het is niet uit te sluiten dat scholen die het vak aanbieden de invoering van het nieuwe curriculum aangrijpen om het vak te schrappen. Vanwege demografische ontwikkelingen zal binnen enkele jaren het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs dalen. Hoewel er sprake is van regionale verschillen, zullen scholen meer moeten samenwerken of concurreren om leerlingen, en zal het moeilijker zijn om een breed vakkenaanbod in stand te houden. Wie Maatschappijwetenschappen wil invoeren doet er daarom goed aan om dit te doen

voordat het demografische tij keert. Met het oog op 2016 is het advies aan docenten vooral om de eigen vak kennis op peil te brengen, een goede reputatie op te bouwen met het vak Maatschappijwetenschappen. Ook zouden zij de concurrentie (andere scholen en andere keuzevakken in de eigen school) in de gaten moeten houden. Er kan zich op school zomaar een *window of opportunity* voordoen, bijvoorbeeld een kwakkelend keuzevak of een bezettingsprobleem. Dat Maatschappijwetenschappen grote intrinsieke waarde heeft behoeft voor docenten geen betoog, maar als de invoering ervan een probleem voor de school oplost, beschikt een initiatiefnemer over nog sterkere troefkaarten. ◀

Noot

- 1 Gebaseerd op onderzoek in het kader van de lerarenopleiding aan het COLUW/ Universiteit Utrecht. Docenten en directies van zeven scholen zijn geïnterviewd. Ruim

honderd docenten Maatschappijleer/ Maatschappijwetenschappen werkten mee aan een enquête in samenwerking met de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer. Het onderzoeksrapport vindt u op de website: <http://tinyurl.com/kansenMW>.

Henk Gilhuis en Jeroen van Dijk hebben in het kader van hun educatieve master Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen aan de Universiteit Utrecht onderzoek gedaan naar de kansen en barrières voor het vak Maatschappijwetenschappen in het voortgezet onderwijs. Henk Gilhuis is werkzaam geweest in de internationale samenwerking en zoekt een nieuwe uitdaging op het gebied van onderzoek en beleid in de publieke sector. Jeroen van Dijk is werkzaam geweest in de publieke sector en zoekt nu een functie in het onderwijs.

Wilt u op dit artikel reageren of in contact treden met de auteurs, stuur dan een e-mail naar: menp@prodemos.nl.

(advertentie)

Wat? Jaarlijkse NECE-conferentie
Waar? Cordoba (Spanje)
Wanneer? 21 – 24 november 2012

Thema:

Participation Now! Citizenship Education and Democracy in Times of Change

De NECE-conferentie van 2012 gaat over recente ontwikkelingen in de democratie en burgerparticipatie wereldwijd. De Arabische Lente en de Europese crisis staan centraal. De NECE-conferentie in Cordoba biedt gelegenheid tot dialoog en uitwisseling van ideeën tussen wetenschappers, burgerschapsdocenten, overheidsinstanties en NGO's uit Europa en Arabische landen.

Conferentie taal is Engels.
 Meer informatie, aanmeldingen en programma: www.nece.eu

PROPAGANDA VOOR HET NIEUWE MAW-PROGRAMMA

VOER CAMPAGNE!

Het nieuwe programma maatschappijwetenschappen komt eraan. Als je leerlingen wil overtuigen, dan kun je niet vroeg genoeg beginnen. *M&P*-redacteur Coen Gelinck pleit daarom voor een permanente campagne.

COEN GELINCK

Op elke havo/vwo-school is het een keer per jaar raak: de leerlingen uit de derde klas moeten een profiel en een aantal keuzevakken kiezen.

Voor leerlingen is het vaak een lastige keuze. Als docent vond ik het vaak nog lastiger, omdat er in mijn hoofd een 'oorlog van allen tegen allen' uitbrak.

De docenten Nederlands, Engels en vaste profielvakken kunnen in deze tijd van het jaar op hun lauweren rusten, maar voor de docent maatschappijwetenschappen zit er maar een ding op: zoveel mogelijk leerlingen binnenhalen. Ik vond het bijzonder irritant als op de voorlichtingsavonden het lokaal van de collega's filosofie en management & organisatie voller zat dan ons vaklokaal. Ook ergerde ik me ook kapot als ik geen voorlichting mocht komen geven in de mentorlessen van de derde klas, terwijl de collega filosofie in de onderbouw een half jaar kreeg om de leerlingen alvast een beetje voor zijn vak op te warmen. De propagandaoorlog moest dus met alle middelen worden gevoerd.

FOLDER

Onze sectie ontwikkelde een folder waarin wij de vraag 'Waarom kies je maatschappijwetenschappen?' op een zo aansprekend mogelijke manier probeerden te beantwoorden. Nu het nieuwe programma maatschappijwetenschappen voor de deur staat moet die folder worden herzien en moet ook uw voorlichtingspraatje op de helling. Het duurt nog een paar jaar, maar in elke oorlog geldt dat de eerste slag telt. Wat vertelt u uw leerlingen over vijf jaar als ze vragen waarom ze maatschappijwetenschappen moeten kiezen? Een voorzetje:

Waar gaat maatschappijwetenschappen over?

Bij maatschappijwetenschappen vragen we ons af waarom de samenleving eruit ziet zoals die eruit ziet. We kijken niet alleen naar de Nederlandse samenleving, maar we vergelijken die ook met andere

Illustratie: J. Howard Miller
(National Museum of American History)

landen, en we kijken naar de samenleving op wereldschaal. Iets zinnigs over de samenleving zeggen is moeilijker dan je denkt, omdat je er zelf deel vanuit maakt. Toch krijg je bij maatschappijwetenschappen een gereedschapskist in handen, waarmee je maatschappelijke en politieke ontwikkelingen kunt uitleggen en verklaren.

Een paar voorbeelden voor de havo:

- Hoeveel invloed hebben de media op het gedrag van mensen?
- Beslis je zelf of je gaat trouwen, of heeft dat te maken met verwachtingen uit je omgeving?

Een paar voorbeelden voor vwo:

- Waarom kan Rusland militairen naar Oekraïne sturen, zonder dat daar wat tegen wordt gedaan?
- Hoe komt het dat Nederlanders zich Nederlander voelen? Is de nationale identiteit uitgevonden omdat machthebbers daar belang bij hebben?

Dit lijken misschien vragen die weinig met elkaar hebben te maken, maar als je maatschappijwetenschappen kiest zul je leren dat je al deze vragen kunt beantwoorden met behulp van de gereedschapskist van het vak. Wie op het internet, de televisie of in de krant

het nieuws volgt zal steeds weer nieuwe maatschappelijke en politieke ontwikkelingen zien die je beter kunt begrijpen als je maatschappijwetenschappen hebt gehad.

Toekomst

Je hebt dus de rest van je leven gemak van maatschappijwetenschappen. Niet alleen als je het nieuws kijkt en nieuwsgierig bent naar de wereld om je heen, maar ook bij heel veel vervolgopleidingen (zoals Juridische dienstverlening, Culturele en Maatschappelijke Vorming, Politicologie of Sociologie) en banen. Dus wil je bij de Verenigde Naties gaan werken, journalist of psycholoog worden, bij de politie of in de politiek? Kies dan voor maatschappijwetenschappen!

PERMANENTE CAMPAGNE

Tot zover deze eerste slag in de propagandaoorlog. Henk Gilhuis en Jeroen van Dijk lieten in hun onderzoek uit 2012 (zie: *M&P* 2012 nummer 6) zien dat het vaak lukt om maatschappijwetenschappen op scholen in te voeren als ambitieuze docenten maatschappijleer een goed moment kiezen en met goede argumenten komen. Daarnaast geven ze aan dat de aandacht niet alleen moet uitgaan naar de uitbreiding van het aantal scholen met maatschappijwetenschappen, maar ook naar het onderhouden van de positie van het vak wanneer het al is ingevoerd.

Hopelijk bent u een ambitieuze docent maatschappijleer of maatschappijwetenschappen die met de argumenten op deze pagina uit de voeten kunt, zowel richting uw leerlingen als wellicht ook richting uw schoolleiding. Geeft u nog geen maatschappijwetenschappen, gebruik dan de start van het nieuwe programma als aanleiding om invoering van het examenvak nog eens aan te kaarten. Geeft u al wel maatschappijwetenschappen, bedenk dan dat u net als politieke partijen een permanente campagne voert. Dat kost tijd, energie en soms ergernis, maar het levert ook veel op! ♦

WAAROM NU MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN INVOEREN?

DIT IS HET MOMENT!

De landelijke invoering van het nieuwe examenprogramma voor maatschappijwetenschappen nadert met rasse schreden: een uitgelezen moment om de invoering van maatschappijwetenschappen op de beleidsagenda van uw school te zetten.

COEN GELINCK & HAN NOORDINK

In augustus 2017 zullen alle leerlingen in havo-4 en vwo-4 met maatschappijwetenschappen in hun pakket met het nieuwe programma kennismaken. In 2019 en 2020 zijn de examens op alle scholen voor het eerst op dat examenprogramma gebaseerd.

Bijna 10 procent van de havo/vwo-leerlingen in heel Nederland doet nu al examen in het vak maatschappijwetenschappen. Dat is een hoog percentage als u zich bedenkt dat maar een kwart van de vwo-scholen en een derde van de havoscholen de mogelijkheid geeft om maatschappijwetenschappen te kiezen.¹ De tijd is rijp om maatschappijwetenschappen op meer scholen een plek in het vakkenaanbod te geven. Voor scholen waar maatschappijwetenschappen nog niet op het rooster staat is 2017 een

natuurlijk moment om met het vak te starten. Om dat doel te bereiken is het zaak om dit nu bij de schoolleiding aan te kaarten. Als u dat doet is het natuurlijk van belang een aantal argumenten mee te brengen. Waarom moet uw school maatschappijwetenschappen aanbieden in de maatschappijprofielen en de vrije ruimte? Hieronder vindt u de argumenten op een rij.

RELEVANTIE VERVOLGOPLEIDING EN BEROEPSVELD

Maatschappijwetenschappen maakt de verbinding tussen voortgezet en hoger onderwijs, met name voor opleidingen op het gebied van gedrag en maatschappij aanzienlijk gemakkelijker. Het vak geeft leerlingen een beeld van de vraagstellingen, methoden en theorieën die karakteristiek zijn voor de sociale weten-

schappen. Met behulp van de hoofd- en kernconcepten leren leerlingen maatschappelijke vraagstukken, ontwikkelingen en processen te analyseren. Die vaardigheid zal samen met de informatie- en onderzoeksvaardigheden in allerlei vervolgoopleidingen van belang zijn. U kunt dan denken aan hbo-opleidingen zoals *social work*, sociaaljuridische dienstverlening, culturele en maatschappelijke vorming, bestuurskunde, overheidsmanagement, media, informatie en communicatie, journalistiek en *European studies*, en aan opleidingen voor het wetenschappelijk onderwijs zoals sociologie, politicologie, culturele antropologie, rechten, criminologie, sociale psychologie, communicatiewetenschappen, internationale betrekkingen, bestuurskunde, maar ook geschiedenis, sociale geografie en economie.

Natuurlijk gaat het om meer dan alleen de vervolgoopleiding. Leerlingen kunnen ook in hun toekomstige beroepsleven volop gebruikmaken van hetgeen ze bij maatschappijwetenschappen hebben geleerd. Voorbeelden van sectoren zijn:

- het openbaar bestuur en non-gouvernementele organisaties;
- de rechtspraak en de sociaal-juridische dienstverlening;
- sociale en maatschappelijke dienstverlening;
- de geestelijke gezondheidszorg;
- media en communicatie;
- het onderwijs.

Als uw school dus een goede basis voor de opleiding van toekomstige rechters, journalisten, maatschappelijk werkers en politici wil bieden, dan is maatschappijwetenschappen onmisbaar.

Maatschappijwetenschappen is onmisbaar als goede basis voor de opleiding van toekomstige politici en journalisten (foto: Minister-president/ RVD)

Ook scheikundigen in een groot bedrijf worden geacht maatschappelijke ontwikkelingen en belangen in hun handelen mee te laten wegen (foto: Jiri Navratil)

'Door maatschappijwetenschappen waren andere vakken zoals geschiedenis, maatschappijleer en economie gemakkelijk. Ik vond het vak interessant en weet tegenwoordig echt wat er met actualiteit wordt bedoeld. Daarnaast heeft maatschappijwetenschappen mij als bijna afgestudeerd economiedocente veel voorkennis gebracht. Daardoor waren complexere vraagstukken tijdens mijn opleiding duidelijker en gemakkelijker en kon ik die op een hoger niveau analyseren' - Gaby, oud-leerling Martinuscollege, Grootebroek

ALLE PROFIELEN AANTREKKELIJKER

Maatschappijwetenschappen is een keuze-profielvak in de M-profielen. Door het vak in die profielen aan te bieden verbetert de aansluiting tussen deze profielen en een aantal van de hierboven genoemde vervolgopleidingen. Daarnaast kan maatschappijwetenschappen eraan bijdragen dat leerlingen de M-profielen aantrekkelijker gaan vinden; de landelijke trend laat immers zien dat met name Cultuur & Maatschappij de laatste jaren minder leerlingen trekt. Leerlingen met een N-profiel kunnen maatschappijwetenschappen in de vrije ruimte kiezen. Het vak is een zinvolle verbreding van hun profiel met het oog op de toekomst: ook als scheikundige in een groot bedrijf word je geacht maatschappelijke ontwikkelingen en belangen mee

te laten wegen in je handelen. Inhoudelijke raakvlakken zijn er zeker. Zo komen de maatschappelijke consequenties van technologische vernieuwingen ruimschoots aan bod in het examenprogramma van maatschappijwetenschappen. Ook kunnen leerlingen uit de N-profielen hun natuurwetenschappelijke onderzoeksvaardigheden richting sociaalwetenschappelijk onderzoek uitbreiden.

'Het is een vak dat zeer op maatschappelijke kwesties is gericht en daarmee op het begrijpen van de samenleving. Ik vind het achteraf een van de vakken waar ik het meest heb geleerd: op het gebied van informatie, maar ook zeker met betrekking tot het aanleren van vaardigheden. Het is zeker een basis voor mijn (sociale) studie, want er komen veel elementen in terug.' - Kirsten, oud-leerling Ichthus Lyceum, Driehuis

HOGERE DENKVAARDIGHEDEN

Voor alle vervolgopleidingen is het van belang dat leerlingen analytisch en kritisch leren denken en redeneren. Binnen het nieuwe programma van maatschappijwetenschappen is daar veel aandacht voor. Het vak is betekenisvoller geworden door binnen verschillende contexten gericht te werken aan het opbouwen van kennis van kernconcepten waarmee leerlingen maatschappelijke vraagstukken en verschijnselen in de

samenleving kunnen analyseren. Leerlingen moeten de hoofd- en kernconcepten van het vak op contexten toepassen, zoals samenlevingsvormen en machtsverhoudingen in de wereld, en op nieuwe contexten, zoals actuele politieke en sociale ontwikkelingen. Daarbij zijn steeds hogere denkvaardigheden aan de orde: leerlingen leren om maatschappelijke verschijnselen vanuit een sociaalwetenschappelijk perspectief te interpreteren, analyseren en bediscussiëren. Zij maken actief gebruik van hun conceptuele kennis om een probleem te analyseren of een gegeven redenering kritisch te evalueren. Die vaardigheid zal hen in alle vervolgopleidingen en in hun toekomstige beroepspraktijk van pas komen. In dit kader is het een goed idee om de besluitvormers in uw school een opgave uit een pilotexamen voor te leggen. Selecteer een opgave waarin een beroep wordt gedaan op hogere denkvaardigheden en waaruit blijkt dat maatschappijwetenschappen sociaalwetenschappelijke kennis overdraagt en over actuele vraagstukken gaat.

VAARDIGHEDEN

De laatste jaren is er in het maatschappelijk debat over onderwijs veel aandacht voor de toekomst. Dat heeft onder meer geleid tot de opdracht aan het Platform Onderwijs2032. Dat platform boog zich over de vraag welke kennis en vaardigheden van belang zijn om leerlingen op een snel veranderende maatschappij voor te bereiden. Die vaardigheden worden vaak samengebracht onder de noemer *eenentwintigste-eeuwse vaardigheden*. Een belangrijk deel van deze vaardigheden, zoals informatievaardigheden en

mediawijsheid, vormen traditioneel een belangrijk onderdeel van maatschappijwetenschappen. In het nieuwe examenprogramma hebben die in domein A opnieuw een plek gekregen, naast de eerder genoemde onderzoeksvaardigheden. Andere eenentwintigste-eeuwse vaardigheden, zoals creativiteit, kritisch denken en probleemoplosvaardigheden worden ook door het nieuwe programma bevorderd. Doordat leerlingen alle denkvaardigheden op de concepten moeten toepassen en doordat ze met behulp van die concepten verbanden tussen en binnen contexten moeten leggen, wordt een beroep gedaan op hun creativiteit (nieuwe samenhangen kunnen zien buiten de gebaande paden) en analytisch vermogen. Maatschappijwetenschappen levert daarmee een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van eenentwintigste-eeuwse vaardigheden bij de leerlingen. Zo loopt uw school met maatschappijwetenschappen vooruit op de ontwikkelingen die in het kader van Onderwijs-2032 in gang worden gezet.

'Ik volg nu de studie Informatiekunde. Dat heeft niet direct veel raakvlakken met maatschappijwetenschappen, maar toch heb ik nu een vak (informatie en organisatieontwerp) waarbij ik heel veel kennis gebruik die ik bij maatschappijwetenschappen heb opgedaan. Ik schrijf nu bijvoorbeeld een paper over hoe multinationals voor- en nadelen van culturele verschillen onder vinden. De hoogleraar vroeg ons het artikel van Hofstede en Hofstede over vijf cultuurdimensies te lezen. Dat heb ik twee jaar geleden al gelezen. Maatschappijwetenschappen komt in zo veel studies terug en de nieuwe methode bereidt je echt heel goed voor op wat studeren aan de universiteit is!' - *Anna, oud-leerling Ichthus Lyceum, Driehuis*

PROFILERING SCHOOL

Scholen met een specifiek profiel schieten overall uit de grond. Naast technasia zijn daar bijvoorbeeld de Vecon Business School, de Geo Future School en de Topsport Talentscholen. Een profilering op het gebied van de maatschappijwetenschappen ontbreekt nog. Misschien kunnen de NVLM en de lezers van dit blad eens nadenken over een toepasselijke

aanduiding voor scholen die zich op het gebied van de sociale wetenschappen willen profileren. Met een dergelijk label wordt het voor scholen gemakkelijker om zich met een *maatschappijwetenschappen-profiel* te profileren.

Een school met dat label kan natuurlijk niet volstaan met louter het aanbieden van het vak. Daar moet meer gebeuren. Nodig sociale wetenschappers of mensen uit de beroepspraktijk uit in uw lessen: journalisten, beleidsambtenaren, politici, politieagenten, politicologen, sociologen, antropologen, enzovoorts. Organiseer (vakoverstijgende) projecten, zoals een simulatiespel waarin het oplossen van een internationaal conflict centraal staat en ga op pad naar de rechtbank, het Europees Parlement en het gemeentehuis. Dat mes snijdt aan twee kanten: u maakt interessant onderwijs en u kunt in de ouder- en personeelsbladen van uw school, in de lokale pers en in regionale dagbladen laten zien dat uw school echt werk van zijn profilering maakt. U kunt nu al beginnen met het leggen van contacten in de academische wereld en de beroepspraktijk, voor zover u dat nog niet deed. Zo versterkt u de 'verbinding met de buitenwereld'; ook één van de wensen die het Platform Onderwijs2032 formuleert. Als uw school uiteindelijk geen maatschappijwetenschappen invoert gebruikt u die contacten natuurlijk om maatschappijleer een extra boost te geven. Wie weet leidt dat op een later moment weer tot meer mogelijkheden om maatschappijwetenschappen op de kaart te zetten.

ACTUALITEIT

In het eindadvies van het Platform Onderwijs2032 stond het al: 'Leerlingen willen graag leren aan de hand van het echte leven en actuele vraagstukken en vinden dat de school meer in verbinding met de wereld daarbuiten moet staan. Toekomstgericht onderwijs slaat een brug tussen de leermotivatie van leerlingen en het (leren) aanpakken van maatschappelijke vraagstukken'. Het nieuwe programma van maatschappijwetenschappen biedt veel ruimte om aandacht aan maatschappelijke en politieke actualiteiten te schenken. In de domeinen F en G van het examenprogramma wordt dat expliciet gedaan. De actualiteit is geen onderbreking meer van de dagelijkse lespraktijk, maar wordt deze in het programma ingebed. Elke actualiteit is immers een nieuwe context waarop de hoofd- en kernconcepten kunnen worden toegepast. Zo kan bij de bespreking van actuele ontwikkelingen meer worden gedaan dan de uitwisseling van meningen en het nieuws uit de krant. Met behulp van de concepten kunnen leer-

lingen analyseren wat er precies aan de hand is. Komen die ontwikkelingen voort uit ongelijkheid? Is er sprake van verzet tegen rationaliseringsprocessen? Welke rol speelt socialisatie in dit conflict? Is dit een effect van of een reactie op globalisering? Dat is niet alleen zinvol omdat leerlingen het leuk vinden op die manier betekenisvol onderwijs te krijgen, maar ook omdat er steeds opnieuw schokkende en minder schokkende gebeurtenissen op ons afkomen die er om vragen in een maatschappijwetenschappelijke context te worden gezet. Iedereen heeft wel een mening over dergelijke gebeurtenissen, maar die mening is lang niet altijd onderbouwd. Maatschappijwetenschappen geeft leerlingen het gereedschap om wel tot gefundeerde meningsvorming te komen. Leerlingen leren zo zich de vraag te stellen waarom hun *sociale omgeving* eruit ziet zoals die eruit ziet; met een kritische distantie en niet denkend dat een maatschappelijk probleem met een eenvoudige maatregel snel is op te lossen.

'Ik was altijd erg enthousiast over het toepassen van theorie over bijvoorbeeld klassenverschillen op actualiteiten, zoals de vluchtelingenproblematiek. Als er in het weekend een spoeddebat in de Kamer over een asielkwestie was, konden we die maandagochtend kijken en bespreken. Dat was leerzaam en voor veel leerlingen de eerste koppeling van schoolwerk met hun dagelijkse leven, opinie en perspectief.' - *Cesar, oud-leerling Stedelijk Dalton Lyceum, Dordrecht*

VERSCHIL HAVO/VWO

Het is wellicht een argument dat niet doorslaggevend is, maar dat zou het best eens kunnen worden: in het nieuwe programma is er een duidelijk onderscheid tussen de havo en het vwo gemaakt. De contexten voor de havo - zoals samenlevingsvormen en veiligheid - zijn concreter dan die voor het vwo en op het vwo wordt van leerlingen gevraagd om vanuit enkele sociaalwetenschappelijke paradigma's een redenering op te zetten. Dit duidelijke onderscheid is een goed argument omdat de klacht dat het havo-programma via het *theezakjesmodel* van het vwo-programma is afgeleid, niet alleen voor het oude maatschappijwetenschappenprogramma gold. Ook bij veel

andere schoolvakken blijkt het moeilijk een goed onderscheid tussen de havo en het vwo te maken. Docenten weten wel welke verschillen er tussen *typische* havo- en vwo-leerlingen zijn, maar in de vakinhouden zie je dat vaak niet terug. Houd uw schoolleiding dus voor dat maatschappijwetenschappen in dat opzicht recht doet aan de verschillen tussen de havo en het vwo.

'Het is ook zeer interessant om nu zelf een mening te kunnen creëren door zelf onderzoek te kunnen doen. Maatschappijwetenschappen is echt een vak waar je leert hoe je de samenleving kunt begrijpen. Maatschappijwetenschappen is ook een vak dat ik aanraad als leerlingen opleidingen willen doen die met de samenleving hebben te maken. Ikzelf wil iets gaan doen om mensen te helpen. Bij maatschappijwetenschappen heb ik geleerd hoe ik problemen moet oplossen. Je krijgt een andere kijk op de samenleving en je kijkt verder dan je neus lang is.' - Sarah, leerlinge Martinus-college, Grootebroek

HET IS GEEN MAATSCHAPPIJLEER

U weet natuurlijk wel dat maatschappijleer en maatschappijwetenschappen twee verschillende vakken zijn, maar misschien geldt dat niet voor anderen in de school. Daarom kan het van belang zijn dat verschil in gesprekken met collega's, schoolleiding, ouders en leerlingen te benadrukken. De Commissie maatschappijwetenschappen (Schnabel I) koos er nadrukkelijk voor om het vak maatschappijwetenschappen een eigen karakter te geven en daarmee duidelijk te onderscheiden van het vak maatschappijleer. Het doel van maatschappijleer (burger-schapsvorming) is een ander dan dat van maatschappijwetenschappen (inzicht verwerven in de structuren en processen van de samenleving en van het samenleven). De samenhang tussen beide vakken zit in het feit dat beide de samenleving als object hebben, maar maatschappijleer richt zich op de participatie van burgers in de samenleving en de daarbij behorende rechten en plichten en maatschappijwetenschappen op de bestudering van de samenleving op basis van kennis en instrumenten van de sociale wetenschappen. Met andere woorden: uw school kan niet meer volstaan met het aanbieden van maatschappijleer als de school de aansluiting met vervolgoopleidingen niet wil missen. Geef aan dat invoering van een vernieuwd vak maatschappijwetenschappen van belang is voor de school: hoe zorgen

we dat het onderwijs binnen onze school voeling houdt met de recente ontwikkelingen in de sociale wetenschappen?

BEGIN NU!

Het kan zijn dat men op uw school zoveel mogelijk aan het bestaande vakken-aanbod wil vasthouden. U moet dan zelf het initiatief nemen om een besluitvormingsproces over maatschappijwetenschappen van de grond te krijgen. De invoering van het nieuwe programma in 2017 biedt daarvoor een goede mogelijkheid. Ga naar de website maatschappijwetenschappen.slo.nl voor alle informatie over het nieuwe programma. Maak daarna een planning van nu tot aan augustus 2017 waarin u - indien mogelijk samen met sectiegenoten - beschrijft op welk moment u welke acties wilt ondernemen en ga dan direct aan de slag: schrijf stukken en praat met alle stakeholders. Laat zien wat maatschappijwetenschappen voor uw school en uw leerlingen kan betekenen! ♦

Noot

1. Cijfers van DUO, 2015

Han Noordink en Coen Gelinck zijn verbonden aan SLO, Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. Dit artikel is tot stand gekomen met medewerking van de docenten en (oud-)leerlingen van pilotscholen.

(oproep)

M&P

zoekt ter aanvulling van zijn redactieteam een:

REDACTEUR (V/M)

die zich vooral, maar niet uitsluitend, richt op maatschappijleer in het vmbo (en het mbo).

De werkzaamheden bestaan o.m. uit:

- participeren in de redactie-vergaderingen (7 x per jaar)
- schrijven van artikelen
- contacten leggen en onderhouden met externe auteurs.
- meedenken over de inhoud en de koers van het blad.

Geeft u maatschappijleer en wilt u zich in M&P van uw creatieve kant laten zien? Heeft u belangstelling voor deze interessante functie? Stuur uw reactie voor 1 juni 2016 naar: Bas Banning (b.banning@prodemos.nl).

Redactieleden krijgen een onkostenvergoeding.